

Nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Friesland in 2006 – Gerrit Tuinstra

Op de najaarsbijeenkomst van de NEV-sectie Ter Haar (de landelijke werkgroep die zich bezig houdt met de studie van macro-nachtvlinders), op 14 oktober te Lexmond, werden maar liefst drie nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Nederland gemeld. Over het algemeen worden nieuwe soorten voor de fauna voor het eerst waargenomen in de zuidelijke provincies, zoals ook de drie nieuwe; *Platyperigea kadenii* (noctuidae), *Polypogon plumigeralis* (noctuidae) en *Eupithecia phoeniciata* (geometridae). De kans om in Friesland een nieuwe soort voor de fauna waar te nemen is vrij klein, maar uiteraard aanwezig.

Wij moeten het dan ook doen met nieuwe soorten voor onze eigen provincie. Uiteraard erg leuk om zo'n soort nieuw voor de provincie waar te nemen. Maar ook "noodzakelijk", als we de ambitieuze Zeeuwen voor willen blijven, wat soortenaantal betreft. De Zeeuwen schrijven in hun "Zeeuwse Prikkebeen" dat ze in 2005 gestart zijn met een nachtvlinderproject. Ten tijde van die start waren er 560 macro-soorten uit Zeeland bekend. Een van de doelstellingen van het project is om te proberen in de onderzoeksperiode 600 soorten te inventariseren. Ter vergelijking noemen ze het aantal van 607 soorten dat in Friesland waargenomen is. Echter, 607 soorten is het aantal ten tijde van de verschijning van De Vlinders van Friesland (Lempke, 1985). Na die tijd hebben we in Friesland 34 nieuwe soorten waargenomen, waarmee het totale aantal macro's (tot en met 2005) 641 bedraagt. Ze zullen dus hard moeten werken om het Friese aantal te halen. Feit blijft dat de Zeeuwen meer nieuwe soorten voor Nederland zullen vangen dan wij. We wensen ze veel succes met hun project!

In Friesland zitten we natuurlijk ook niet stil en daarmee groeit, zij het gestaag, het aantal soorten. Dit jaar zijn er twee nieuwe macro-soorten in Friesland waargenomen; *Mythimna vitellina* en *Lithophane leautieri*. Twee soorten uilen (noctuidae), die overigens in Zeeland regelmatig worden waargenomen. Opvallend is dat er van beide soorten in kort tijd meerdere exemplaren werden waargenomen. Het eerste exemplaar van *Mythimna vitellina* werd door Henk en Auke Hunneman op licht gevangen op 16 september, in het westelijke deel van het Wijnjeterper Schar, tussen Wijnjewoude en de Beetsterzwaagse bossen. Een tweede exemplaar werd door Philip Zeinstra op 22 september gevangen in Ter Idzard. Het exemplaar zat in de lichtval in zijn tuin. Het derde exemplaar van deze soort werd eveneens op licht gevangen, door Hilco Meijer en Gerrit Tuinstra. Ook in het Wijnjeterper Schar, maar wat verder naar het noordoosten, op 13 oktober.

Op 11 oktober vingen Siep en Jannie Sinnema in hun tuin te Hemrik het eerste Friese exemplaar van *Lithophane leautieri*, op licht. Slechts één dag later ving Hilco Meijer, op smeer, een exemplaar van deze soort, op vrijwel dezelfde plaats als waar we de derde *Mythimna vitellina* vingen. Toeval?

***Mythimna vitellina* (Hübner, 1808)**

Achter de naam van deze fraaie *Mythimna*, in de naamlijst van de Nederlandse vlinders (Kuchlein en De Vos, 1999), staat een “M”, wat staat voor migrant. *M. vitellina* is dus een trekvlinder, met als herkomst Zuid-Europa. Daarmee is de soort ook te vinden in het boekje “Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse trekvlinders” (De Vos, 1992). Onder het kopje “historie” wordt bij deze soort het volgende geschreven: “Een zeldzame trekvlinder in Nederland, die sinds 1981 niet meer is gemeld. In de meeste waarnemingsjaren werden slechts één of twee vlinders gezien, maar in 1962 waren het er zeven”. In de nieuwe nachtvlindergids (Waring & Townsend/De Vlinderstichting, 2006) wordt geschreven dat de soort slechts af en toe wordt waargenomen, met de meeste waarnemingen in Zeeland en Zuid-Holland. *M. vitellina* is dus beslist geen algemene trekvlinder. Zo werden er in de trekvlinderverslagen van 1999 (De Vos, 2000), 2000 (De Vos, 2003) en 2001 (De Vos & Ellis, 2004) respectievelijk 1, 4 en 5 exemplaren gemeld. In 2002 werden zelfs geen exemplaren waargenomen (De Vos, Groenendijk & Ellis, 2005). 2006 zal ongetwijfeld als goed jaar voor *M. vitellina* de boeken in gaan. Ook tijdens de excursie van de NEV-secties Ter Haar en Snellen, dit jaar in Zeeland (op 23, 24 en 25 juni), werden minimaal twee exemplaren waargenomen en werd de soort ook in Noord-Brabant gezien (mond. med. J. Schipperen).

***Lithophane leautieri* (Boisduval, 1829)**

Tot voor kort kende Friesland drie soorten uit het genus *Lithophane*. Twee daarvan zijn in Friesland erg zeldzaam. De enige huidige vindplaats van *L. lambda* bevindt zich op Terschelling. Van *L. ornitopus* zijn geen recente waarnemingen bekend. *L. semibrunnea* is een iets algemenere soort, hoewel ook daarvan nooit grote aantallen worden waargenomen.

Lithophane leautieri (foto S.G.Sinnema)

L. leautieri werd in het verleden als trekvlinder beschouwd. In de trekvlinderhandleiding (De Vos, 1992) wordt de historie van deze soort als volgt beschreven: “De enige drie bekende Nederlandse

exemplaren zijn zeer recent gevangen, in 1980, 1989 en 1990. De vindplaatsen zijn Kortgene (Zeeland) en Vlaardingen (Zuid-Holland). Mogelijk wordt deze voor ons nieuwe trekvlinder in de toekomst vaker waargenomen”. Inderdaad werden van *L. leautieri* spoedig meer exemplaren waargenomen en in de naamlijst (Kuchlein en De Vos, 1999) wordt de soort niet eens meer als trekvlinder aangemerkt. Vooral in Zeeland wordt de soort op bepaalde plekken vrij veel waargenomen. Buiten Zeeland en Zuid-Holland blijft *L. leautieri* echter (nog) een zeldzaamheid. Er zijn individuen waargenomen te Speuld, Den Helder en op een paar plekken in Noord-Brabant (mededelingen najaarsbijeenkomst sectie Ter Haar).

Dat de soort als eerste en voornamelijk in Zeeland waargenomen wordt, is op zich niet verwonderlijk. Ten eerste omdat de soort mogelijk overgekomen is uit Zuid-Engeland, waar *L. leautieri* inheems is (Baaijens, 1998), ten tweede omdat daar veel coniferen van de soort *Cupressocyparis leylandii*, de voornaamste voedselplant van *L. leautieri*, aangeplant zijn. Juist deze coniferensoort is goed bestand tegen (zee)wind en doet het goed op kleigrond (Baaijens, 1998).

Hoe de beide vlinders in Friesland terecht zijn gekomen, is en blijft natuurlijk een vraag. In het verleden is de soort als trekvlinder bestempeld. Het kan natuurlijk zo zijn dat de exemplaren van ver weg hier heen gevlogen zijn. Dat de beide vlinders op kort afstand van elkaar waargenomen zijn, kan er ook op duiden dat de soort zich in de omgeving heeft voortgeplant. Of de soort zich werkelijk in Friesland voortplant zal de komende jaren moeten blijken.

Geraadpleegde literatuur:

Baaijens, A., Schubnieuws, Beneluxwerkgroep Nachtvinders, nr.2, jaargang 2, 1998.

Kuchlein, J.H., & Vos, R. de, Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse Vlinders, Backhuys Publishers, Leiden 1999.

Vos, R. de, Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse trekvlinders, Trekvlinderregistratie Nederland, 1992.

Vos, R., de, Trekvlinders in 1999 (zestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 60, nr. 12, december 2000.

Vos, R. de, Trekvlinders in 2000 en recente adventieve vondsten (eenenzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 63, nr. 1, februari 2003.

Vos, R. de & Ellis, W.N., Trekvlinders en dwaalgasten in 2001 en recente adventieve vondsten (tweeënzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 64, nr. 5, oktober 2004.

Vos, R. de, Groenendijk, D. & Ellis, W.N., Trekvlinders en dwaalgasten in 2002 en recente adventieve vondsten (drieënzestigste jaarverslag), Entomologische berichten, deel 65, nr. 6, december 2005.

Waring, P., & Townsend, M., vertaald en bewerkt door De Vlinderstichting, Nachtvinders – veldgids, Tirion natuur, 2006.